

TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ILMIY TADQIQOTLARI **XABARNOMASI**

ILMIY-USLUBIY JURNAL

ISSN 2992-9016

№2/2023

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ILMIY TADQIQOTLARI XABARNOMASI

**ВЕСТНИК НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ТУЭС
BULLETIN OF SCIENTIFIC RESEARCH TUES**

“TERMIZ IQTISODIYOT VA SERVIS UNIVERSITETI ILMIY TADQIQOTLARI XABARNOMASI”
ILMIY-USLUBIY JURNALI

№ 2/2023

ISSN 2992-9016

Muassis:
TERMIZ IQTISODIYOT VA
SERVIS UNIVERSITETI

TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi
Ilmiy-uslubiy jurnal

Bosh muharrir:
Sattorov Abdusamat
Umurqulovich
Bosh muharrir o'rinbosari:
Qobulov Eshbolta Atamuratovich
Mas'ul kotib:
Allamuratov Shuxrat Ashurovich
Dizayner:
Meyliqulov Shahboz
Xolmamatovich

**Jurnal har chorakda bir marotaba
chop etiladi**

Jurnal O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti Administratsiyasi
huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligining
2023-yil 1-martdagi
№ 066379- raqamli guvohnomasi
bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal "PRINTWELL" MCHJ
bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Toshkent shahri
Muqimiy ko'chasi, 170/14

Bosishga ruxsat etildi:
_____, 2023.
Qog'oz bichimi: 60x84 1/8
"Times New Roman" garnitiruasi.
Ofset bosma.
Ofset bosma usulida bosildi.
Shartli bosma tabog'i: 11.
Adadi ____ nusxa.
Bahosi kelishilgan narxda.
Buyurtma № ____

Jurnalning elektron shakli bilan
<https://tisuz.uz/>
web saytida tanishish mumkin.

Tahririyat manzili:
Surxondaryo viloyati,
Termiz sh., "Bog'ishamol" MFY,
"Farovon" massivi 4b-uy.

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

Ixtisham Ul-Haq – i.f.d., prof. (Pokiston)
L. Narrada Gamage – i.f.d., prof. (Shri Lanka)
Vohidov Sh.X. – t.f.d., prof. (Tojikiston)
Xudoyqulov S.K. – i.f.d., prof.
Jo'rayev A.S. – i.f.d., prof.
Hatamov O.Q. – i.f.d., prof.
Tursunov S.N. – t.f.d., prof.
Xoliqova R.E. – t.f.d., prof.
Eshov B.J. – t.f.d., prof.
Mirsabirov M. – f.-m.f.d., prof.
Allakov I. – f.-m.f.d., prof.
Turayev E.Yu. – f.-m.f.d., prof.
Turayev X.X. – k.f.d., prof.
Qulmamatov D. – f.f.d., prof.
Bakirov P.U. – f.f.d., prof.
Raximov G'.X. – f.f.d., prof.
Umurqulov B. – f.f.d., prof.
Mahmudov Yu.G'. – p.f.d., prof.
Qodirov U.D. – psix.f.d., prof.
Otamurodov F.A. – tib.f.d., dots.
Shaydullayev Sh.B. – t.f.d., dots.
Otamurodov Sh.N. – i.f.d., dots.
Eshqurbonov F.B. – k.f.d., dots.
Tursunov N.N. – t.f.d., dots.
Xayrullayev I.N. – f.-m.f.n., dots.
Rasulov H.M. – s.f.n., dots.
Yormatov F.J. – t.f.n., dots.
Mamadjanova T.A. – i.f.f.d. (PhD), dots.
Eshkarayev S.Ch. – k.f.f.d. (PhD)
Bazarov S.B. – f.f.f.d. (PhD)
Sattorova Ye.A. – f.f.f.d. (PhD)
Eshkurbanov S.B. – t.f.f.d. (PhD)
Saloxitdinova N.M. – p.f.f.d. (PhD)
Turayev Z.N. – i.f.f.d. (PhD)
Babamuratov B.E. – t.f.f.d. (PhD) dots

07.00.00

TARIK

FANLARI

SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTINING MADANIY SOHASIDAGI HAMKORLIGI

Annotatsiya: Mazkur maqolada Shanxay hamkorlik tashkiloti davlatlarning musiqa, teatr, tasviriy san'at, kinematografiya, arxiv, kutubxona va muzey ishlari, madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish, xalq hunarmandchiligi, qo'l mehnati ishlari, estrada va sirk san'ati, shuningdek, ijodiy san'atning boshqa turlari sohasidagi aloqalarining hamkorlik jarayonni olib borilayotganligi haqida so'z yuritilgan.
Tayanch so'z: Deklaratsiya, musiqa, teatr, tasviriy san'at, kinematografiya, arxiv, kutubxona, muzey.

СОТРУДНИЧЕСТВО ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА В ОБЛАСТИ КУЛЬТУРЫ

Аннотация: В данной статье говорилось о сотрудничестве Шанхайской организации сотрудничества государств в области музыки, театра, изобразительного искусства, кинематографии, архивного, библиотечного и музейного дела, охраны объектов культурного наследия, народных промыслов, рукоделия, эстрадного и циркового искусства, а также других видов творческого искусства.

Ключевое слово: декларация, музыка, театр, изобразительное искусство, кинематограф, архив, библиотека, музей.

COOPERATION OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION IN THE FIELD OF CULTURE

Annotation: This article talked about the cooperation of the Shanghai Cooperation Organization of States in the field of music, theater, fine arts, cinematography, archival, library and museum work, protection of cultural heritage, folk crafts, needlework, variety and circus arts, as well as other types of creative art.

Keyword: declaration, music, theater, fine arts, cinematography, archive, library, museum.

Kirish

ShHTni tashkil etish to'g'risidagi Deklaratsiyada ishtirokchi davlatlar madaniy hamkorlikni rivojlantirish zarurligi haqida ham bayonot berishdi. ShHT davlatlarning madaniyat vazirlari birinchi marta 2002 yil 12 aprelda Pekinda yeg'ilishdi. Mamlakatlar hukumatlari madaniyat kunlarini o'tkazish, badiiy jamoalar va san'at arboblarning ishtirokini faol qo'llab-quvvatladilar. O'sha vaqtdan boshlab madaniy hamkorlik asta-sekin rivojlana boshladi. ShHTga a'zo davlatlarning muhim tarixiy sanalariga bag'ishlangan umumiy tadbirlar o'tkaziladi, talabalar va professor-o'qituvchilar almashinuvi amalga oshiriladi, umumiy o'quv markazlarini shakllantirishga urinishlar amalga oshiriladi [1, 2007].

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola umum qabul qilingan tarixiy metodlar - tarixiylik, qiyosiy-mantiqiy tahlil, ketma-ketlik, xolislik tamoyillari asosida yoritilgan. Tahlil va natijalar Shanxay madaniyat sohasidagi hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni saqlab qolish, madaniyat sohasidagi klassik yaqin va samarali aloqalarni hisobga olgan holda, tenglik va davlatlarning etnik-madaniy o'ziga xosligini hurmat qilish tamoyillari asosida foydali sheriklikni yanada

kengaytirish va mustahkamlashga intilib, SHHT mamlakatlari 2007 yil 16 avgustda Bishkekda madaniyat sohasida birgalikda ishlash to'g'risida shartnoma imzoladilar [2, 167]. Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hukumatlari o'rtasida madaniyat sohasidagi hamkorlik to'g'risida kelishuv ma'zmuniga ko'ra o'zaro hurmat va tenglik asosida Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar xalqlari o'rtasidagi do'stlik va hamkorlik munosabatlarini mustahkamlash va rivojlantirishni istash, Shanxay hamkorlik tashkiloti Xartiyasining 2002-yil 7-iyundagi maqsad va tamoyillariga sodiqligini bildirish, Shanxay madaniyat sohasidagi hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga muhim ahamiyat berish, madaniyat sohasidagi an'anaviy yaqin va samarali aloqalarni hisobga olgan holda, qatnashchi davlatlarining teng huquqliligi va etnik-madaniy o'ziga xosligini hurmat qilish tamoyillari asosida o'zaro manfaatli hamkorlikni yanada kengaytirish va mustahkamlashga etibor qaratildi.[3, 2007-16] Bu imzonlagan bitim 22 moddani o'z ichiga oladi. Ularda madaniy hamkorlikda quydagilar ko'rsatilgan: Shartnomaga binoan tomonlar xalqaro huquq normalariga va o'z mamlakatlarining davlat milliy qonunchiligiga muvofiq musiqa, teatr, tasviriy san'at, kinematografiya, arxiv, kutubxona va muzey ishlari, madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish, xalq hunarmandchiligi, dekorativ - amaliy, qo'l mehnati ishlari, estrada va sirk san'ati, shuningdek ijodiy san'atning boshqa

turlari sohasidagi aloqalarni amalga oshiradilar [4]. SHHTga a'zo mamlakatlarining madaniyat sohasidagi o'zaro hamkorligi muammolari bo'yicha axborot va normativ-huquqiy asoslarni zaruratga qarab ushbu maqsadlar uchun hamkorlikni yanada mustahkamlash va shakllantirishni qo'llab-quvvatlaydilar. Davlatlarning yagona alohida xalqaro shartnomalar va milliy Qonunchilik asosida alohida madaniyat va san'at mutaxassisliklari xodimlarini tayyorlash va malakasini oshirish sohasida hamkorlik qiladilar, shuningdek, tomonlar davlatlarining madaniyat va san'at o'quv yurtlari o'rtasidagi

to'g'ridan-to'g'ri hamkorlikni qo'llab-quvvatlaydilar. Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hududida bo'lib o'tadigan madaniy hayot voqealari (seminarlar, tanlovlar, konferentsiyalar, kollokviumlar, davra suhbatlari, sessiyalar, festivallar va ijodiy va ilmiy tajriba almashishning boshqa shakllari) to'g'risida ma'lumot almashadilar va o'z vakillarining ushbu tadbirlarda ishtirok etishiga hissa qo'shadilar. Davlatlar xalqaro huquq normalariga va o'z mamlakatlarining davlat qonunchiligiga muvofiq, o'z vakolatlari doirasida Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hududlarida noqonuniy olib chiqish natijasida paydo bo'lgan madaniy boyliklarni ochish va qaytarish bo'yicha qo'shma ishlarni shakllantiradilar. Shuningdek madaniy boyliklarni noqonuniy olib kirish va olib chiqib ketishning oldini olish bo'yicha tadbirlarni amalga oshiradilar, ushbu masalalar bo'yicha ma'lumotlar va noqonuniy olib chiqilgan madaniy boyliklarning qaytishiga hissa qo'shadi. Hamkorlik jarayonida monumentlar [5] va madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish, saqlash va restavratsiya qilish sohasida qo'shma ishlarni amalga oshiradilar. Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo mamlakatlarning madaniyat sohasidagi xalqaro rejalarni amalga oshirish doirasida o'zaro hamkorligiga ko'maklashadilar. Hamkorlik shakllari, mutaxassislar guruhlarini rivojlantirish, faoliyattartibialohidaxalqaro shartnomalar va boshqa hujjatlar bilan shakllantiriladi. Shartnomaning 6-moddasida tomonlar kinematografiya sohasida, shu jumladan o'z mamlakatlarining davlat kino arxivlari (filmofondlari) o'rtasida birgalikda ish olib boradilar. Hamkorlik loyhasida quydagi punktlar bilan qo'llab quvvatlaydi:

- Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlarning kino distribyutorlari, shuningdek, kinematografiya xodimlari muassasalari va ijodiy uyushmalari o'rtasidagi hamkorlik;

- Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar filmlari, san'at arboblari va kinematograflarining Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlarda tashkil etiladigan xalqaro kinofestivallarda ishtirok etishi, ushbu festivallar reglamentiga muvofiq;

- kino loyihalarini amalga oshirish va tomonlar davlatlari o'rtasida kino mahsulotlarini notijorat asosda almashish. Hamkorlar an'anaviy madaniyat va badiiy xalq hunarmandchiligi sohasidagi aloqalarga, xalq hunarmandlari ko'rgazmalarini, xalq ijodiyoti festivallarini tashkil etishga, Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hududlarida o'tkaziladigan Aksiyalar, tadbirlar va xalq bayramlarida folklor jamoalarining ishtirokiga ko'maklashadilar.

SHHT mamlakatlari Madaniyatshunoslik sohasidagi sheriklikni chuqurlashtirish maqsadida ikki tomonlama bitimlar asosida Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlarning madaniyati, tarixi, geografiyasi, ijtimoiy rivojlanishi bilan bog'liq arxiv, ilmiy va boshqa materiallarni baham ko'rishlari mumkin. Hamkorlar nashriyot jarayoni, kitoblar chiqarish, badiiy, ilmiy va maxsus adabiyotlar asarlari tarjimalari va boshqa bosma mahsulotlar sohasida birgalikda ishlashni, shuningdek, Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hududlarida kitob ko'rgazmalari-yarmarkalarini

tashkil etish va o'tkazishni rag'batlantiradi. Hamkorlik shakllari alohida xalqaro shartnomalar va boshqa hujjatlar bilan shakllantiriladi. Hamkorlar o'z vakolatlari doirasida va o'z mamlakatlarining davlat qonunchiligiga muvofiq mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qilish sohasida ma'lumotlar almashadilar. Hamkorlar yoshlar va bolalar ijodiyotini shakllantirish bilan bog'liq madaniyat sohasidagi ko'p tomonlama loyihalar va rejalarni amalga oshirishda hamkorlik qiladilar. Bitimni amalga oshirish, muayyan voqealarni kelishish va amalga oshirish bo'yicha umumiy operatsiyalarni

muvofiqlashtirish maqsadida madaniyat sohasidagi sheriklik doirasida tomonlar Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo mamlakatlarning madaniyat sohasidagi hamkorlikni shakllantirish bo'yicha ekspert ishchi guruhini tuzdilar. Ekspert ishchi guruhi yiliga kamida bir marta yoki zarur bo'lganda (ikki yoki undan ortiq davlatning iltimosiga binoan)

yig'ilishlarni yakunlab, shartnomani amalga oshirish bo'yicha keyingi strategiyani shakllantirish uchun o'tkazadi [6, 2007-16]. Bishkek shahrida 2007 yil 16 avgustda imzolangan bo'lsada, O'zbekiston Respublikasi uchun 2014 yil 24 aprelda kuchga kirdi. (Madaniy hamkorlik) ShHTga a'zo davlatlar rahbarlari Kengashining 2016 yil 23-24 iyun kunlari Toshkent shahrida bo'lib o'tgan Majlisiga tayyorgarlik doirasida Vazirlar tashkilot faoliyatining turli yo'nalishlarida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishning hozirgi holati va istiqbollarini, uning xalqaro va mintaqaviy ishlarda o'рни va o'rnini oshirishni muhokama qildilar. ShHT o'zaro ishonch, o'zaro manfaat, tenglik, o'zaro maslahat, madaniyatlarning xilma-xilligiga hurmat va birgalikda rivojlanish istagini o'zida mujassam etgan "Shanxay ruhi" ga tayanib, tashkil etilganidan beri 15 yil ichida o'zini zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimining nufuzli ishtirokchilaridan biri sifatida namoyon etgani ta'kidlandi. 2016-yil 2-3-noyabr kunlari Bishkek shahrida Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hukumat rahbarlari (bosh Vazirlar) Kengashining

o'n beshinchi Majlisi bo'lib o'tdi (keyingi o'rinlarda - SHHT yoki tashkilot) Qozog'iston Respublikasi Bosh vaziri B.A. Sagintaev, Xitoy Xalq Respublikasi Davlat Kengashi Bosh vaziri Li Ketsyan, Qirg'iziston Respublikasi Bosh vaziri vazifasini bajaruvchi S.Sh. Jeenbekov, Rossiya Federatsiyasi hukumati raisi D.A. Medvedev, Tojikiston Respublikasi Bosh vaziri K.Rasulzoda va O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining birinchi o'rinbosari R.S.Azimov [7, 2016-2-3] ishtirok etdilar. Ishtirok jarayonida SHHTga a'zo davlatlar hukumat rahbarlari Kengashining (bosh Vazirlar) o'n beshinchi Majlisi yakunlari bo'yicha qo'shma kommyunike e'lon qildilar. Yeg'ilish jarayonida madaniy soha bo'yicha quyidagilarni ta'kidlashdilar: Hukumat rahbarlari madaniyat, ta'lim, fan va texnika, atrof-muhitni muhofaza qilish, sog'liqni saqlash, sport, turizm, ShHT mintaqasining madaniy va tabiiy merosini o'rganish va saqlash, shu jumladan tarixiy "Buyuk Ipak yo'li" bo'ylab ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlik formatlarini yanada rivojlantirish muhimligini ta'kidladilar. Hukumat rahbarlari ShHTga a'zo davlatlar hukumatlari o'rtasida madaniyat sohasida hamkorlik to'g'risidagi bitimni amaliy amalga oshirishga qaratilgan ShHTga a'zo davlatlar madaniyat vazirlari yig'ilishining natijalarini ijobiy baholadilar. Hukumat rahbarlari II Butunjahon ko'chmanchilar o'yinlari o'tkazilishini (2016 yil 3-8 sentabr, Issiqko'l viloyati, Qirg'iziston Respublikasi) olqishladilar. Ular ShHTga a'zo davlatlarning o'z hududlarida o'tkaziladigan madaniy-gumanitar va boshqa tadbirlarda faol ishtirok etishi, mamlakatlar va xalqlar o'rtasidagi an'anaviy do'stona munosabatlarni mustahkamlash, shuningdek, ShHTga a'zo davlatlarning milliy sport turlari, an'analari va madaniyatining tarixiy-madaniy qadriyatlarini ommalashtirish amaliyotini rivojlantirish muhim deb hisoblaydilar. 2021-yil 17-sentabrda Dushanbe shahrida bo'lib o'tgan ShHTga a'zo davlat rahbarlari Kengashi

Majlisi yakunlari bo'yicha "Dushanbe deklaratsiyasi"[8,2021-17] da madaniy-gumanitar rivojlantirish bo'yicha quyidagilar e'lon qilinadi: SHHT doirasida madaniy-gumanitar hamkorlikni izchil rivojlantirish ustuvor vazifa bo'lib qolayotganiga aminlar. O'tgan davrda madaniyat, ta'lim, fan va texnika, sog'liqni saqlash, atrof-muhitni muhofaza qilish, turizm va sport sohalarida yuqori darajadagi hamkorlikka erishildi. SHHT doirasidagi madaniy hamkorlik xalqlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni mustahkamlashning samarali omili sifatida katta salohiyatga ega ekanligini ta'kidlaydilar. Ularning ta'kidlashicha, tashkilot jahon hamjamiyatiga bir-birining milliy an'analari va qadriyatlariga hurmat, bag'rikenglik munosabati, ushbu sohada aloqalarni rivojlantirish orqali madaniyatlarni o'zaro boyitish namunasini ko'rsatmoqda. ShHTga a'zo davlatlar musiqa, teatr va tasviriy san'at, adabiyot, kinematografiya, shuningdek, arxiv, muzey, kutubxona sohasidagi hamkorlikni chuqurlashtirish choralari ko'radi. ShHTga a'zo davlatlarning yodgorliklari va madaniy meros ob'ektlarini birgalikda arxeologik ishlarni olib borish, muhofaza qilish va tiklash, shu jumladan ularni YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritish uchun birgalikda ariza berish va ilgari surish bo'yicha hamkorlikni yanada rivojlantiradilar.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, SHHT davlatlari doirasidagi madaniy hamkorlik xalqlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni mustahkamlashning samarali omili sifatida katta salohiyatga ega. Shanxay hamkorlik tashkiloti davlatlarning musiqa, teatr, tasviriy san'at, kinematografiya, arxiv, kutubxona va muzey ishlari, madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish, xalq hunarmandchiligi, qo'l mehnati ishlari, estrada va sirk san'ati, shuningdek, ijodiy san'atning boshqa turlari sohasidagi aloqalarining rivojlanib borishi, o'z navbatida SHHT davlatlarining har tomonlama hamkorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. SHHT tashkiloti jahon hamjamiyatiga bir-birining milliy an'analari va qadriyatlariga hurmat, bag'rikenglik munosabati, ushbu sohadagi aloqalarni rivojlantirish orqali madaniyatlarni o'zaro boyitish ekanligini bildiradi. ShHTga a'zo davlatlarning yodgorliklari va madaniy meros ob'ektlarini birgalikda arxeologik ishlarni olib borish, muhofaza qilish va tiklash, shu jumladan ularni YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritish uchun birgalikda ariza berish va ilgari surish bo'yicha hamkorliklarini amalga oshirib kelishmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Васильев Л.Е., Румянцев Е.И., Шанхайская организация сотрудничества. Док - ты и материалы. - М.: ИВДРАН, 2007
2. Соглашение между правительствами стран-членов Шанхайской организации сотрудничества о совместной работе в области культуры от 16 августа 2007 года. Ратифицировано Законом КР от 25 июля 2008 года № 167. ИСС «Токтом-Юрист», 2011.

3. Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hukumatlari o'rtasida Bishkek madaniyati bo'yicha hamkorlik to'g'risidagi bitim, 2007 yil 16 avgust // <https://lex.uz/ru/docs/4979485>
4. https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=18147
5. Monument (lot. monumentum — yod-gorlik) — yirik tarixiy voqea, buyuk jamoat arbobi va boshqa sharafiga bunyod etilgan yirik hajmdagi yodgorlik, haykal. Odatda monument me'moriy ansamblda g'oyaviy va hajmli kenglikning asosini hosil qiladi yoki haykali me'moriy majmuaning tarkibiga kiradi
6. Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar hukumatlari o'rtasida Bishkek madaniyati bo'yicha hamkorlik to'g'risidagi bitim, 2007 yil 16 avgust // <https://lex.uz/ru/docs/4979485>
7. СОВМЕСТНОЕ КОММЮНИКЕ по итогам пятнадцатого заседания Совета глав правительств (премьер-министров) государств-членов Шанхайской организации сотрудничества 2-3 ноября 2016 года
8. Душанбинская Декларация Двадцатилетия. 17 сентября 2021 г